

MAHALLIY XOM-ASHYOLAR ASOSIDA SHAMOTLI G'ISHT ISHLAB CHIQRARISH VA OLOVBARDOSHLILIGINI YANADA OSHIRISH

Xamroyev K. Sh¹, Safarova S²

¹ Navoiy davlat pedagogika instituti

Kimyo kafedrasi mudiri k.f.f.d.(PhD), ² Aniq va tabiiy fanlarni
o'qitish metodikasi (Kimyo) II bosqich magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6568172>

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 01-may 2022

Ma'qullandi: 10- may 2022

Chop etildi: 15- may 2022

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada mahalliy xom-ashyolar asosida shamotli g'isht ishlab chiqarish sohasi tadqiq etiladi hamda uning olovbardoshligini oshirish omillari ko'rib chiqiladi.

KALIT SO'ZLAR

g'isht, olovbardoshlik, og'ir sanoat, ishlab chiqarish, rivojlanish.

XX asrning elliginchi yillaridan boshlab og'ir sanoatning barcha sohalari, shu jumladan o'tga chidamli mahsulot ishlab chiqarish tarmog'ini yuksak sur'atlar bilan rivojlantirish choralari ko'rildi. Sanoatni xom ashyo bilan ta'minlash uchun birinchi navbatda kon qidiruv ishlariga katta e'tibor berildi. Shu maqsadda geolog mutaxassislar katta-katta qidiruv ishlariga katta e'tibor berildi. Shu maqsadda geologik mutaxassislardan katta-katta qidiruv otryadlari tashkil etilib, Ural, Kavkaz, Qozog'istan, Ukraina, Qozog'iston, O'rta Osiyo va boshqa o'lkalarga yuborildi. Respublikamizning ko'pgina rayonlarida har xil foydali qazilmalar jumladan, kaolin, magnezit, dolomit, kvars, alunit, boksit, xromit, talik konlari topildi. Shuni aytish lozimki, O'zbekistonda olib borilgan geologik - qidiruv ishlari natijasida boshqa konlar qatori Angrenda kaolin zapasi borligi aniqlandi. O'tga chidamli g'ishtlarning deyarli barcha turlari 13500 C dan yuqori

xaroratda ishlovchi issiqlik agregatlarini qurishda ishlatiladi. Cho'yan va po'lat ishlab chiqarish, qolaversa eritish hajmi har bir davlat og'ir sanoatining qudratini belgilovchi omil bo'lib hisoblanadi. Lekin metallurgiya sohasida erishilgan ulkan yutuqlarni texnik vositasiz tasavvur qilish qiyin. Masalan metall eritadigan pechni olaylik. Yuzaki qarashda u go'yo oddiy g'ishtdan qurilganday ko'rinadi. Aslida unga ishlatilgan g'isht oddiy g'isht emas. Agar bunday pechga oddiy g'isht ishlatilsa, metall eriydigan temperatura ta'sirida pechning devorlari butunlay erib ketgan bo'lar edi vaxolanki, ular juda yuksak temperaturaga ham bardosh beradi.

Sanoat qurilishida ishlatiladigan o'tga chidamli materiallar xom ashyoning fizik va kimyoviy tabiatiga, kimyoviy mineralogik tarkibiga xamda tayyorlash texnologiyasiga qarab asosan 8 gruppaga ajratiladi; 1) kremnezemli, 2) alyumosilikatli, 3) magnezial, 4) xromitli, 5) sirkoniyli, 6)

uglerodli, 7)oksidli va, 8) kislorodsiz moddadan iborat materiallar. Har grupp kompozitsiya tashkil etuvchi asosiy minerallarning o'zaro nisbatiga qarab, tiplarga ajratiladi. 1- grupp dinasli va kvarsli tip, 2-gruppaga- shamotli, yuksak glinozyomli va yarim nordon tip, 3— gruppaga - magnezitli, forsteritli va shpinelli tip, 4- xromitli xrom-magnezitli va magnezit-xromli tip, 5-sirkoniyli va sirkonli tip, 6-koksli va grafitli tip, 7- oksidli va 8- karborundli va boshqa tiplar kiradi.

Chamot g'ishtlarini ishlab chiqarish xususiyatlari yuqori haroratda shamot kukuni bilan maxsus refrakter loyni yoqishdan iborat. Xom ashyo aralashmasida ishlatiladigan barcha xom ashyo

materiallari yuqori darajada olovga chidamli. Chamot 1300-15000S darajasida kaolinning kuchli yonishi natijasida olingan kukundir. U tarkibidagi alyuminiy suvli silikatlar, qovurish jarayonida suv molekulalarini yo'qotadi va qisman sinterlanadi. Loy uning plastisitesini yo'qotadi. Amaldagi xom ashyo tarkibiga qarab, shamotning miqdorini va tarkibi inobatga olinadi. Biz taklif qilayotgan olovbardosh g'ishtning tarkibi Respublikamizning Samarqand viloyatidan olingan bulib olingan tuproq tarkibi olovbardosh g'isht olish uchun juda qulay hisoblanadi tayorlangan namuna tekshirib kurilganda olovga chidamlilik darajasi 12500 S gacha kutarildi.

References:

1. B.Mirtursunov. «Sanoat, qishloq xo'jaligi va transport asoslari» T.-2001, T.-200I (Ma'ruza matni), T. -2012.
2. S.Goncharov, S.Nikolaev. «Sovremennaya bumaga» J. «Yuniy texnik» M.-2018.
3. I.V.Matoshko. «Jiznenniye resursi zemli». Minsk. Izd. «Urojay»-2010.
4. N.V.Alisev. «Ximiya i geografiya». M. Izd. «Znanie»-2010....b
5. V.V.Kulikov. «Jadallashtirish strategiyasi» T. 2010.
6. Gulrux Nazir kizi Shodiyeva, H. Dustmatov Classification of words in Uzbek and English: in the example of verbs (pp. 234-237) <https://caajsr.uz/storage/app/media/2-4.%20037.%20234-237.pdf>
7. Gulrukh Nazir qizi Shodieva, Mashkhurakhon Azamatjon qizi Rakhmonova Information period change of people's outlook, negative and positive impact of the internet (pp. 563-566) <http://scientificprogress.uz/storage/app/media/2-8.%20101.%20563-566.pdf>